

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálně pedagogických studií

Petra Mikošková

III. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika předškolního věku

**DIAGNOSTIKA A MOŽNOSTI ÚPRAVY
GRAFOMOTORICKÝCH OBTÍŽÍ U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO
VĚKU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Renata Mlčáková, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Zlíně, dne: .....

.....

Podpis

Děkuji **Mgr. Renatě Mlčákové, Ph.D.**, za cenné rady a odborné vedení práce, dětem a rodičům z MŠ v Otrokovicích, kde jsem prováděla výzkum.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ A DĚTSKÁ KRESBA	8
1.1 POČÁTKY DĚTSKÉ KRESBY	8
2 HYGIENA PSANÍ.....	11
2.1 ÚCHOP GRAFICKÉHO NÁČINÍ	11
2.1.1 Postup při nácvičení správného úchopu.....	11
2.1.2 Nesprávný úchop	12
3 LATERALITA	14
4 GRAFOMOTORICKÉ OBTÍŽE.....	15
4.1 RANÉ SIGNÁLY PORUCHY GRAFOMOTORIKY	15
4.2 PREVENCE PORUCHY GRAFOMOTORIKY	16
4.2.1 UVOLŇOVACÍ CVIKY	19
4.2.2 Cvičení dlaní, prstů.....	20
5 NARUŠENÍ GRAFICKÉ PODOBY ŘEČI-DYSGRAFIE.....	21
5.1 POJMOVÉ VYMEZENÍ PORUCH ČTENÉ A PSANÉ ŘEČI.....	21
5.1.1 Etiologie.....	21
5.2 DYSGRAFIE	21
5.2.1 Symptomatologie	22
5.2.2 Diagnostika obtíží dysgrafického charakteru.....	22
5.2.3 Intervence obtíží dysgrafického charakteru	23
5.2.4 Prevence.....	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	26
6.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	26
6.2 CHARAKTERISTIKA SOUBORU.....	26
6.3 VÝZKUMNÉ METODY	27
7 ANALÝZA KRESEBNÉ ZKOUŠKY.....	29
7.1 PSACÍ PÍSMO	29
7.2 HŮLKOVÉ PÍSMO	29
7.3 ÚCHOP TUŽKY-PSACÍ PÍSMO	31
7.4 ÚCHOP TUŽKY-HŮLKOVÉ PÍSMO.....	32
7.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	33
ZÁVĚR.....	39

SEZNAM LITERATURY	40
SEZNAM PŘÍLOH.....	41

ÚVOD

Začátky dětského grafického projevu jsou výrazem radosti z pohybu ruky a ze stop, které zanechává pastelka. Později vystřídá spontánní radost z volného čmárání záměrné úsilí o kresbu. V tomto období se u dětí často objevují individuální odchylky ve smyslu pomalejšího, nebo rychlejšího vývoje. Pokud má dítě v grafickém projevu potíže a přetrvávají-li, mohou negativně ovlivnit jeho další vývoj i sebedůvěru.

V teoretické části jsme shromáždili vybrané poznatky týkající se vývoje dětské kresby a grafomotoriky, vývoje motoriky rukou, hygieny psaní, nastínili jsme také problematiku grafomotorických obtíží i její prevence.

Cílem praktické části bylo vyšetření grafomotorické úrovně u dětí ve věku pěti až šesti let. Jako nejvhodnější výzkumnou metodu jsme si zvolili analýzu kresebného výtvaru dětí. Konkrétně jsme sledovali tremor grafické linie při napodobování psacího a hůlkového písma a úchop tužky. Jednotlivé kresby dětí jsou svědectvím jejich vývoje, promítá se do ní i lateralita, vizuomotorika a pozornost. Formou dotazníku, jsme zjišťovali doplňující údaje související s problematikou grafomotorických obtíží (např. dědičné předpoklady, narušená komunikační oblast, zájem o malování..)

Svou prací chci poukázat na některé odchylky v oblasti grafomotoriky, které se pedagogům nemusí vždy jevit jako důležité, avšak jejich včasné podchycení a úprava může pozitivně ovlivnit vývoj dítěte a jeho budoucí úspěšnost v počátečním psaní.

Teoretická část

1 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ A DĚTSKÁ KRESBA

1.1 Počátky dětské kresby

Kresba dětí zajímá odborníky z různých profesí. Počátky kresebného projevu dětí se pokusíme sledovat z hlediska vývoje pohybů při kreslení, vývoje kreslených forem a vývoje úchopu psacího náčiní. Většina autorů se shoduje v tom, že všechny děti na celém světě začínají kreslit zhruba stejným způsobem. (Švancara, Švancarová, 1980, Mlčáková 2009).

Prvními grafickými **pokusy** dítěte bývají nahodilé spontánní tahy na papíře-čárání, čmárání. Podle Příhody (1977) je to tzv. črtací experimentace. Dáme-li dítěti **před druhým rokem** tužku, pohybuje jí, má radost z pohybu rukou a ze stop, které tuha zanechává na papíře. Obvykle bývají prvními tvary, které dítě črtá, obloukovité konvexní (z lat. *Convexus*-vypouklý) tvary, konané velkými tahy a různými směry. Při kresbě dítě pohybuje celým tělem, později se nadbytečné pohyby eliminují. **Třileté dítě** dokáže napodobit kruh, obrysové tvary a současně se vyvíjí protikladný kresebný prvek-přímka, úsečka. Vertikální linie zvládne dítě dříve, než horizontální. Kruh dítě používá pro zobrazení slunce, lidské postavy, nebo jiných objektů reality. Stadium **prvotního obrysu** (Příhoda, 1977) nastává tehdy, když dítě při opakování črtů seskupí kresbu tak, aby vyjádřila myšlenku.

Ve věku čtyř let již kreslí základní podobu předmětu se znaky, které dítě považuje za nejdůležitější- období „lineárního náčrtu“ (Příhoda, 1977, Plevová, Petrová, 2003). Člověka kreslí jako uzavřenou kruhovitou křivku, k níž připojuje vertikální, nebo několik paprskovitých čar. Zde si musíme dávat pozor na častou chybu interpretace této kresby, která je mnohdy prezentována jako „hlavonožec“ (srovnej Příhoda, 1977, Uždil, Šašinková, Švancara). Oblíbenými tématy kresby jsou lidé, zvířata, domy, sluníčka, dopravní prostředky. Mezi **pátým a šestým rokem** přichází období realistické kresby, kdy dítě nadále kreslí dle představy „zpaměti“. Kresba již není lineární, postava je kreslena v oblečení, dítě diferencuje pohlaví, přidává různé detaily. Typickým úkazem je kreslení předmětu zepředu. Po 10. roce nastupuje období naturalistické kresby-dítě vystihuje pohyb, proporce, postavu kreslí i z profilu. Kresebné dovednosti v tomto období dozrávají a dále se příliš nemění. (Příhoda, 1977, Mlčáková, 2009).

Tab. 1: Vývoj dětské kresby (Lipnická, M. , 2007 str.7)

Věkové období	Grafomotorický vývoj
1-2 roky	Experimentuje s uchopováním pastelky pastelku drží v dlani, pastelku vede těžkopádně a křečovitě, čmárá bez záměru, kdekoliv a na cokoliv, při kreslení pohybuje celou rukou .
2-3 roky	K uchopení pastelky začíná správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, většinou už po papíru, v kreslení kruhu a přímkou napodobuje dospělého, krouživě čmárá klubička a spirály, kreslí svislé a vodorovné čáry , nakreslené tvary pojmenovává, postupně si fixuje správné držení pastelky . Etapa „ prvotního obrysu “
3-4 roky	Znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarů, čarami vyznačuje končetiny (tzv. hlavonožci), nápodobou kreslí kruh, spirály, sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník a kříž (řecký nebo diagonální), ale pojmový obsah těchto tvarů si neuvědomuje.
4-5 let	Kresba přechází do stadia „ lineárního náčrtu “ (Příhoda, 1977), kreslí postavu s trupem a končetinami, v kresbě začíná kombinovat různé tvary, nepřesně vybarvuje předkreslené tvary, v námětech kresby se obsahově zaměřuje na svět kolem sebe , rozvíjí se jeho vnímání tvarů a barev.
5-6 let	Nastává období realistické kresby . Kreslí hlavní části postavy s trupem, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, dokáže používat štětec, kreslí postavou se všemi jejími částmi , znázorňuje geometrické tvary , dům, sluníčko, plot, auto, stromy s větvemi a korunou, napodobuje velká tiskací písmena i jiné zjednodušené symboly- oblouky, vlnovky, smyčky, kombinované čáry .

Při vývoji dětské kresby zaznamenáváme také **vývoj úchopu grafického náčiní**. Přehled fyziologických postupů, popisují v kapitole „Základy grafomotoriky“ autorky: Looseová, Dienerová, Piekertová (2001).

Tab. 2: Grafomotorický vývoj – motorika rukou (podle Loosové, Piekertové, Dienerové, 2001)

Věk přibližně	Motorika rukou
1-3 měsíce	Dítě si bere předměty, jen když se dotýkají ruky
3-4 měsíce	Hraje si s rukama ve střední linii, drží rukou předmět
4-6 měsíců	Vede předmět ke střední linii, používá současně obě ruce, umí pomalu upustit předmět, vede hračku z jedné ruky do druhé, používá radiálně-palmární (dlaňový) úchop
6-8 měsíců	Strká věci do úst, sahá po předmětu, tahá za oblečení, bouchá věcmi o stůl, umí udržet dva předměty, hází všechno na zem
8-10 měsíců	Uchopuje dávkovanou silou, používá pinzetový (klíčkový) úchop , vede předměty před sebe a zpátky
10-12 měsíců	Používá ukazováček izolovaně, používá jemný pinzetový úchop , třese předměty, ohmatává předměty, bere ze stolu dvě věci
1,5 roku	Umí věc volně pustit, ovládá dovnitř směřující příčný úchop , jí samo lžičkou, samostatně pije z pohárku, vybaluje zabalené věci, ukládá a vybírá věci, tluče předměty o sebe
1-3 roky	Kreslí čáru mezi dvěma body, hnětěním modeluje kuličky a hady, šroubuje a otáčí klíčem v zámku, samostatně si umývá a utírá ruce
2 roky	Dítě si samo svléká oblečení, čmárá na papír, staví věž ze dvou kostek, navléká kroužky na tyč, hází míč neurčeným směrem
2,5 roku	Staví věž ze čtyř kostek, hází míč s rukama nad hlavou, zasune tyč do roury, vysypává kuličky z lahve, listuje stránkami v knize
3-5 let	Tužku drží v prstech , kreslí kruh, staví věž z osmi kostek, chytá malý míček, stříhá nůžkami, zapíná i rozepíná knoflíky, navléká nit do jehly, stříhá podél linie, příčný úchop s nataženým ukazováčkem
5-7 let	Chytá míč jednou rukou, kreslí se správným úchopem tužky, kreslí kosočtverec, samostatně se obléká, kreslí postavu asi s osmi detaily, napodobí deset písmen, dotkne se palcem špičky prstu.

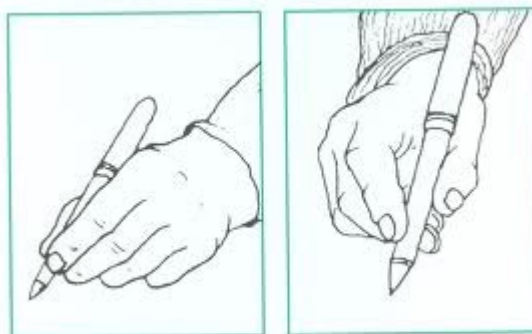
2 HYGIENA PSANÍ

2.1 Úchop grafického náčiní

Správný způsob úchopu grafického (kresebného a psacího) náčiní je tzv. špetkové držení. Tužka je držena třemi prsty (palec, ukazováček, prostředník). Prostředník podpírá tužku z pravé strany zdola. Palec přidržuje tužku zleva, ukazováček shora a neprohýbá se.

Poslední dva prsty jsou ohnuté, nejsou přitisknuté k dlani, malíček se hranou lehce dotýká plochy papíru (u držení štětce se ruka neopírá o podložku). Tento způsob držení odůvodňuje funkce jednotlivých prstů při grafomotorické činnosti. Ukazováček vede směr linie shora dolů, palec zleva doprava a prostředníček pohybuje kresebným a psacím náčiním všemi směry vzhůru. Děje se tak vždy za součinnosti s ostatními prsty (srov. Příhoda, 1932, Mlčáková 2009, Doležalová, 2010).

Obr. 1: Špetkový úchop tužky

Správný chop tužky můžeme podpořit také speciálními pomůckami jako jsou násadky vyrobené z pryže či vlastnoručně z moduritu. Výhodou je, že otisky prstů vtlačené do moduritové hmoty odpovídají přesným požadavkům ruky (prstům) dítěte.

2.1.1 Postup při nácviu správného úchopu

Některé učitelky využívají při fixaci **špetkového úchopu** motivační komentář, jako např.:
„ Utvoř z ruky letadélko- palec i ukazováček jsou od sebe široce rozevřené, zbývající prsty jsou ohnuté. Do doličku (ohbí mezi palcem a ukazováčkem) polož tužku a zároveň ji opři o ohnutý prostředníček. Vzniklo letadélko. Ted' přilož na tužku palec ze strany a ukazováček shora, ted' už můžeš kreslit“.

Během motivačního komentáře učitelka dětem názorně ukazuje správný úchop. Kontrola správného držení se hlídá pomocí pokynu, kdy děti zkusí zvednout ukazováček. Pokud tužka dítěti nespadne z ruky, drží ji správně (působí též jako nápravný cvik křečovitého držení kresebného nástroje). (Doležalová, J., 2010).

Další pomůckou mohou být i trojhranné pastelky, tužky, nebo nástavce z gumy trojúhelníkového tvaru, která se navléká na tužku. Tři plochy tužky nebo nástavce navozují špetkovitý úchop nenásilnou formou. Děti také tolik netlačí na grafické náčiní, zanechává-li i bez přitlaku, výraznou stopu. Tomu nejlépe odpovídá třeba měkká tužka č.1, 2, voskové či olejové pastelky. Silný přitlak vyvolá rychlejší únavu ruky, deformaci úchopu. Také není vhodná příliš silná, nebo naopak velmi tenká tužka, protože se dětem hůře ovládá a brzy cítí únavu ruky. (Doležalová, 2010).

2.1.2 Nesprávný úchop

Za nesprávný úchop tužky je považován každý způsob držení psacího náčiní, který se liší od špetkového úchopu jako například: smyčcový, pěstičkový, hrstičkový, špetkový s přesahem palce, úchop vařečkový, dráповitý. Charakteristická je také křečovitost, silný přitlak na tužku.

Obr. 1 „smyčcový“ úchop tužky

S nesprávnými úchopy se můžeme nejčastěji setkat u dětí: v raném věku, děti z nepodnětného prostředí, s mentálním postižením, ale také např. vlivem úrazu ruky-prstů. Nesprávný úchop je nutné napravit co nejdříve, aby nedošlo k jeho zafixování. Později se jen velmi těžko odstraňuje a může dětem způsobit výukové obtíže (Doležalová, 2010).

2.1.3 Držení těla a úchop tužky – důležité pokyny pro psaní (Looseová, Piekertová, Dienerová, 2001, s. 31).

Začněte vždy s širokou výchozí základnou, malujte např. nejprve vleže, má-li z toho dítě radost a potřebuje-li ještě tuto výchozí polohu. Jako variaci a stupňování používejte změnu pozice, pracujte tedy i vstoje, v dřepu, vleže, nebo v jiných polohách.

- **Výchozí pozice „vsedě“**
  - Zešíroka, obě chodidla položená celou plochou paralelně na podlaze – ve středně velké vzdálenosti od sebe (přibližně v šíři boků).
  - Stehna zhruba vodorovně, holeně svisle (výška sedadla).
  - Sedíme vzpřímeně, s rovnoměrnou zátěží na celých hýždích, s rovnou páteří.
  - Uvolněná ramena, pozor na křečovitost.
  - Předloktí leží volně na stole (výška stolu).
  - Ruka, kterou píšeme, leží už od lokte na stole.
  - Loket a zápěstí se nesmí zvedat ani tvořit úhel a musí mít dost místa.
  - Hlavu dítě drží rovně, je žádoucí můžeme-li desku psacího stolu nastavit zešíkma.
  - Rozumné možnosti k sezení, např. nastavitelná židle, relaxační míč apod.
  - Ideální je nastavitelný psací stůl (výška, úhel pracovní desky).
  - Tělo a stůl by měly být v přímém kontaktu ve výšce břicha (zlepšení držení těla a tělesného napětí).

- **Tužka** leží v ideálním případě na prostředníku, drží ji palec a ukazováček. Prosíme, neopravujte držení tužky během cvičení, ale dopracujte, případně zlepšíte je průpravnými cviky na jemnou motoriku. Totéž platí i pro pohyblivost prstů při psaní.

- **List papíru** nepřitahujeme příliš blízko k tělu:
  - Praváci od středu těla doprava
  - Leváci od středu těla doleva
  - Necháme dítě, aby si samo určilo úhel, v jakém papír leží

- **Osvětlení psací plochy**
  - Světlo by mělo dopadat **zleva u praváků, zprava u leváků**. Nejvýhodnější je však světlo denní. Je-li nutné použít světlo umělé, volí se zdroj s matným sklem, které rozptyluje a změkčuje světelné paprsky (Mlčáková, 2009).

- **Doba, kdy dítě píše**
- Psaní má probíhat, když je dítě odpočaté. Samotná doba psaní nemá přesáhnout délku 10 minut (Mlčáková, 2009).
-
- **Vytváření radostné atmosféry, bez stresu.**

3 LATERALITA

Pravorukost nebo levorukost je projevem funkční převahy jedné z mozkových hemisfér. Jestliže dítě v předškolním věku střídá ruce při kreslení, měli bychom se zaměřit na zjištění lateralitu ruky a oka (např. Zkouška lateralitu, Matějček, Žlab). Zjevné příznaky můžeme pozorovat zejména v pohybech vyžadujících přesnost. Lateralita není záležitostí ruky a výchovy jejích pohybů. Souvisí s jejím zakódováním přednostního používání jednoho z párových orgánů. Nelze však hovořit jednoznačně pravostrannosti či levostrannosti celého těla. Některé děti mohou mít i zkříženou lateralitu např. dominantní pravou ruku a levé oko. (Lipnická, 2007).

Okolo čtvrtého roku života můžeme u dítěte pozorovat, kterou ruku preferuje při grafických aktivitách i při hrách a denních činnostech. Lateralitu musíme v každém případě respektovat, v žádném případě ne přecvičovat. Následkem násilného přecvičování, by došlo ke změnám v mozku, jejichž následkem by utrpěl psychomotorický rozvoj dítěte, jeho osobnost i emocionální rovnováha. Potlačování levorukosti omezuje plný osobnostní růst dítěte. Vedení praváka nebo leváka nevyžaduje odlišné přístupy, měli bychom však respektovat určitá specifika:

- Podporovat dítě při používání ruky, která je dominantní
- V případě, že si nejsme jistí (po 4. roce života), která ruka je dominantní, nechat situaci posoudit psychologem.
- Umožnit dětem kreslit i na větší plochy (balící papír) na stole, nebo na stěně (uvolňovací cviky ruky).

Dominance levé ruky stimuluje tvorbu nových mozkových spojení. Abychom zajistili rovnováhu funkcí obou hemisfér, musíme zapojit obě ruce. Pouze činnosti vyžadující spolupráci a koordinaci motoriky všech částí těla a rukou zaručuje souhru mozkových funkcí.

Nesmíme však zapomínat na pestrost a vyváženost činností zaměřených na rozvoj dětí, vyhýbáme se jednostrannému přetěžování (Lipnická, 2007).

4 GRAFOMOTORICKÉ OBTÍŽE

4.1 Rané signály poruchy grafomotoriky

Potenciální selhávání dítěte v psaní nám mohou odhalit specificky zaměřené speciálně pedagogické nebo psychologické testy a zkoušky. Protože však v pedagogické praxi lze použít pouze omezený počet standardizovaných diagnostických nástrojů, rodiče a učitelé si obvykle všimají nápadných zvláštností v grafickém projevu i osobnostním rozvoji dítěte. Určitým náznakem poruchy pro nás sice může být. Když dítě nedokáže správně napodobovat různé předkreslené tvary-je totiž pravděpodobné, že později nebude schopné napodobovat tvary písmen, ale každé naše subjektivní hodnocení může být velmi ošidné.

Rovněž bychom se neměli uchylovat ke zjednodušenému porovnávání grafického projevu dítěte s projevem jeho vrstevníků. Neboť kvalita i rychlost jednotlivých vývojových etap se může individuálně velmi podstatně lišit.

Rané signály „rizikového“ předškoláka, u něhož můžeme předpokládat problémy při osvojování si psaní ve školním věku, lze pozorovat následující projevy, které chápeme pouze jako orientační:

- Dítě má potíže se správným úchopem tužky, není zafixován špetkový úchop, tužku drží křečovitě, nebo jiným nevyhovujícím způsobem
- Dítě kreslí nerado, či dokonce kresbu vytrvale a dlouhodobě odmítá
- Je bezradné má-li něco nakreslit-někdy si námět neumí vůbec vybrat, jindy ho nedokáže nakreslit
- Kreslí „primitivní“ hlavonožce, aniž by zobrazovalo tělo a detaily postavy
- Nedokáže správně obkreslit základní tvary-čtverec, kruh, trojúhelník, kříž vlnovky, smyčky, čáry v různém směru
- Má potíže v kreslení pracovat podle instrukcí (slovních, názorných) a pokynů dospělého
- Celková neobratnost
- Dlouhodobé poruchy výslovnosti
- Neschopnost rozlišit geometrické tvary, ani zda jsou stejné nebo rozdílné
- Nevyhraněná lateralita, při kreslení často přehazuje tužku z jedné ruky do druhé
- Dlouhodobě se objevující porucha pozornosti, nesoustředěnost
- Narušená pravolevá orientace, prostorová orientace

Dítě se v předškolním období projevuje neúhlednou kresbou, problematickou koordinací jemné motoriky, také grafická linie je roztřesená, přerušovaná. Velmi často při kresbě používá neúčelné pohyby.

K objektivnímu posouzení počátečních příznaků poruchy grafomotoriky je však lepší navštívit odborné pracoviště (PPP), které má k dispozici diagnostické materiály a testy a v případě problémů najde pro dítě možnosti dalšího postupu (Lipnická, 2007).

4.2 Prevence poruchy grafomotoriky

Předškolní dítě je schopné spolupracovat v organizovaných didaktických aktivitách, které jsou cílené a mají konkrétní obsah. Plynule se prolínají hry sledující společné téma nebo problém. V průběhu těchto aktivit se dítě učí. Pokud je pečlivě promyslíme, aby odpovídaly možnostem každého dítěte, budou mít stimulační, edukační, ale i terapeutický efekt. Rozvíjejí osobnost dítěte a vytvářejí předpoklady pro úspěšný a plynulý přechod z předškolní výchovy do vyučování v základní škole (M. Lipnická, 2007, s. 9).

Z hlediska grafomotorického rozvoje by didaktické aktivity měly propojovat celý komplex motivačních a rozvíjejících her, aby u dítěte utvářely:

- správné grafomotorické dovednosti a návyky
- pozitivní postoj a vztah ke čtení a psaní
- počáteční vědomosti a zkušenosti se zvládnutím těchto procesů

Prevence by se mělo věnovat harmonickému rozvoji psychomotorických schopností dítěte:

- **záměrné ovládnutí pohybů celého těla**-činnosti, při kterých jsou posilovány svaly a svalové skupiny (základní pohybové schopnosti, vědomá koordinace pohybů těla)
- **koordinace jemné motoriky a smyslového vnímání**-hry, ve kterých dítě manipuluje s předměty a to ve spojení se sluchovou, hmatovou a zrakovou kontrolou.
- **Taktilně-kinestetické vnímání**- činnosti, v nichž dítě rozlišuje kvalitu hmatových podnětů, které pak smysluplně prožívá-rozvíjí tím organizaci pohybů, uvědomění si vlastního těla, udržování koordinace a prostorové orientace.
- **Grafomotorická obratnost**- činnosti rozvíjející záměrné grafické schopnosti dítěte v kreslení a počátečním psaní, s důrazem na uvolňování pohybů při znázorňování různých grafických tvarů nebo při záznamu vlastních myšlenek.

- **Artikulační obratnost-** aktivity zdokonalující souhru pohybů pevných artikulačních orgánů (zuby, dásně, horní čelist, tvrdé patro) s pohyblivými (rty, jazyk, dolní čelist, měkké patro).

V předškolním období lze využít řadu aktivit vytvořit si potřebné **grafomotorické návyky**

- **Koordinace pohybů očí s ruky- zleva doprava a shora dolů-** např. „čtení obrázkových příběhů“, kreslit čáry a různé tvary, ukládat předměty do vymezeného prostoru dle instrukcí dospělého, pojmenovávat obrázky v řadě.
- **Tužku držet třemi prsty-** doporučuje se trojhranný program, násadka na tužku.
- **Soustředit se při grafických aktivitách-** věnovat jim pozornost a setrvat určitou dobu (při pracovních listech však není vhodné dítě zaměstnávat déle, než 15 minut).

Tyto návyky však ovlivňuje několik činitelů:

- 1) Všechny činnosti musí dítě vnímat jako smysluplné
- 2) Je třeba dbát, aby byly přiměřené věku a schopnostem dítěte, svou náročností musejí být alespoň o jednu úroveň výše, než jsou dosavadní grafické schopnosti dítěte.
- 3) Důležité je také vytvořit prostředí bez rušivých vlivů a samozřejmě v rámci možností individuální přístup.

Tyto dovednosti je vhodné upevňovat během celého dne. U předškolního dítěte je vhodné uplatňovat i různá přípravná pohybová cvičení, která upevňují svalstvo ruky, předloktí, zápěstí a prsty, napomáhají koordinaci pohybů a také posilují vizuomotoriku. Vedou k pozornosti, soustředění, trpělivosti a rozvoji představivosti a smyslového vnímání. Tato přípravná pohybová cvičení je vhodné zařazovat před grafickými činnostmi. Měla by být motivována říkankami, písničkami, úryvky z dětských knih.

Příklad přípravných pohybových cvičení:

- **Louskáme prsty** – prsty obou rukou (palcem a prostředníme), dokud nedosáhneme typického zvuku
- **Kdo umí vějířek-** spojené prsty obou rukou roztahujeme od sebe, přibližujeme a spojujeme, aby vznikl vějířek.
- **Hrajeme na klavír-** fiktivní hra na klavír

- **Každý prst má své jméno**-stejně prsty obou rukou se postupně dotýkají, děti je přitom jmenují
  - **Počítáme prsty**- nejdříve zavřeme dlaně v pěst a pak postupně vysouváme jednotlivé prsty pravé a levé ruky.
  - **Máváme na rozloučenou**- současně pohybujeme prsty a dlaněmi v zápěstí (nahoru a dolů, vpravo a vlevo, střídavě, současně)
  - **Píšeme a kreslíme**- využití „pískovničky“, píšeme ukazováčkem různé tvary, písmena, obkreslujeme...
  - **Prsty se zdraví**- zapojíme do sebe všechny prsty obou rukou a postupně vztyčujeme palce, ukazováky, malíčky...
  - **Prší**-rychlými střídavými pohyby prstů obou rukou klepeme o stůl, aby zvuk připomínal padající kapky.
  - **Vyrábíme bubliny**- krouživými pohyby vztyčených ukazováčků kreslíme ve vzduchu kruhové tvary různých velikostí.
  - **Stínohra**- vytváříme různé siluety zvířat před světlem, tak aby vrhla stín.
  - **Krmíme slepičky**- imitace drobení
  - **Větrný mlýn**- kroužíme dlaní
- (Lipnická, 2007, archiv autorky).

Psychomotorický rozvoj dítěte podporuje manipulace s drobným materiálem, přičemž dbáme na bezpečnost dětí. Rozvíjejí současně motorické, smyslové i poznávací funkce, představivost, soustředění, pečlivost a přesnost. Při získávání pracovních zručností si dítě zdokonaluje jemnou motoriku, zejména drobné svalstvo prstů. Uvádíme některé z vhodných prostředků rozvíjející jemnou motoriku:

- **Mozaiky** – hříbkové, korálkové, kuličkové, některé se sestavují podle předlohy (předem daná pravidla), nebo dle dětské fantazie.
- **Kubusy**-rozvíjejí dětskou fantazii, smyslové i rozlišovací schopnosti, manipulační dovednosti při vyhledávání, porovnávání a vkládání tvarů do shodných otvorů.
- **Puzzle nebo různé rozstříhané obrázky**-analýza (rozklad), syntéza (skládání do celku)
- **Domino**- dítě vedou k porovnávání rozdílných a shodných tvarů a k prostorové orientaci při ukládání objektů a jejich organizaci na ploše.

- **Víceúčelové stavebnice (lego)**- dílky různých barev, tvarů, velikostí. Dítě sestavuje prostorové i plošné celky, může vytvářet mnohé situace ze života např. ulice s domy, cestou, křižovatkou, dopravní značky, obchod... tvoří dle fantazie, nebo podle předlohy
- **Stavebnicové tematické sestavy** (soubory maket, které představují různé životní situace nebo prostory) např. ZOO, park, domácnost, dítě má volbu prostoru dále organizovat podle svých představ a potřeb. Vyjadřuje tím zkušenosti a vztahy mezi osobami, zvířaty, objekty.
- **Korálky**-navlékáme na nit, špejli, drátek. Rozvíjejí jemnou motoriku, estetické cítění, fantazii, smysl pro posloupnost (např. pravidelné střídání barviček korálků).

Se stejným účinkem rozvíjí psychomotoriku děti i pomůcky, které najdeme doma, nebo je děti vlastnoručně vyrobí:

- **Tvoření z potravin, přírodních, textilních, technických materiálů**- např. čochka, hrách (vytváříme koláž, mozaiku), papír (vytrhávání, lepení, krčení, stříhání) dřevo, vršky z PET lahví. Výhodou je jejich rozmanitost, finanční nenáročnost.

4.2.1 Uvolňovací cviky

Má-li být dítě schopné provádět různorodé grafomotorické úkony, musí mít pro ně mnohé předpoklady. V základu stojí především rozvinutá **hrubá motorika**-ovládání celkových velkých pohybů a jejich koordinace. Vzhledem k tomu, že se dítě intenzivně soustředí na svůj kresebný výkon nebo na první pokusy při psaní, může být jeho tělo v napětí. Je proto potřeba uvolnit svaly a klouby celého těla.

Jemná motorika zase rozvíjí drobné svalstvo ruky, prstů, představuje manipulaci s drobnými předměty. Předpokladem je zvládnutí hrubé motoriky a koordinace se smyslovými orgány (Doležalová, 2010). Rozvíjíme ji činnostmi s drobnými materiály, lego, stavebnice, modelování z plastelíny, navlékání korálků atp.

Ne vždy si uvědomujeme, že pro rozvoj grafomotoriky třeba vnímání vlastního těla: tělesné pocity vycházející ze svalů, kloubů, schopnost regulace napětí svalů, koordinace ruky a oka-vizuomotorika atp. To znamená, že k rozvoji jemné motoriky docházíme přes velké pohyby těla nebo od manipulace s většími předměty k menším pohybům a k ovládnutí malých předmětů.

4.2.2 Cvičení dlaní, prstů

Cíl cvičení dlaní, prstů a špetky pro rozvoj grafomotoriky je jasný. Je potřeba připravit ruku na správný úchop kresebného (později psacího) náčiní a také na náročnou senzomotorickou činnost, jakou je kreslení, psaní. Toto pro děti představuje dovednost, která je limitována věkovými zvláštnostmi z hlediska fyzického vývoje (není dokončena osifikace drobných kůstek ruky, nedostatečná koordinace drobných svalů ruky, souhra ruky a oka). Všechna cvičení, vypsána níže, je potřebné motivovat hravou formou, říkankami a také různými pomůckami (Doležalová, 2010).

Cvičení dlaní:

- Modelování hlínou, plastelínou, těstem a jinými tvárnými hmotami v dlaních i na podložce: hnětení, koulení, válení
- malba celou dlaní: otisky na papír nebo do poddajné sypké hmoty - různé činnosti s pískovničkou „solení a cukrování“, nabírání, prohrabávání atp.
- poznávání předmětů podle hmatu,
- masáže dlaní míčky (ježek), ale také přírodninami-kaštany, kamínky, šišky atp.
- mačkání prstů do dlaně, papíru,
- tření dlaní o sebe, tleskání, plácání,
- mytí rukou,
- kutálení, házení tenisového míčku atp.

Cvičení prstů:

- Drobné ozdoby, krychle při modelování z plastelíny
- hnětení různých materiálů,
- manipulace s kolíčkem,
- prstové loutky,
- zavazování uzlů, tkaniček, zapínání knoflíků,
- prstová jóga,
- stínové divadlo,
- navlékání korálků,
- trhání, uždibování těsta, papíru atp.

5 NARUŠENÍ GRAFICKÉ PODOBY ŘEČI-DYSGRAFIE

5.1 Pojmové vymezení poruch čtené a psané řeči

Termínem narušení grafické podoby řeči rozumíme poruchy čtené a psané řeči. Užívanější a obecně známější pojem je SPU - specifické vývojové poruchy učení. Řadíme sem zpravidla vývojové dyslexie, dysortografie, dysgrafie, vzácně vyskytující se dyskalkulie.

O. Zelinková charakterizuje **specifické vývojové poruchy učení** následující definicí: „Poruchy učení je termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání řeči, čtení, psaní, naslouchání a matematiky. Tyto obtíže mají individuální charakter a vznikají na podkladě dysfunkcí centrální nervové soustavy. Ačkoliv se poruchy učení mohou objevovat současně s jinými handicapujícími podmínkami (např. senzorická postižení, mentální retardace, poruchy chování) nebo vnějšími vlivy (např. nedostatečné vedení, kulturní odlišnosti), nejsou poruchy učení přímým důsledkem těchto podmínek nebo vlivů.“(Zelinková, 2003, in Mlčáková, 2009).

5.1.1 Etiologie

Základní příčina je v určitých zvláštностech centrální nervové soustavy, je to záležitost daná geneticky nebo určitými poruchami během těhotenství, výjimečně k něčemu takovému dochází po narození dítěte (Matějček, 1997, Peutelschmiedová, 2003, in Mlčáková 2009).

5.2 Dysgrafie

Z řeckého grafein-psát (Defektologický slovník, 2000). Dysgrafie je specifická porucha psaní jakožto grafomotorického aktu. Dítě nemá žádnou závažnější smyslovou ani pohybovou vadu, avšak nemůže se naučit napodobit tvary písmen a číslic, nepamatuje si je, zrcadlově je obrací, zaměňuje jedno za druhé. Zpravidla píše toporně a křečovitě, takže písmo má někdy zcela zvláštní ráz (Matějček, 2003, in Mlčáková 2009).

5.2.1 Symptomatologie

Za dysgrafii je považována výrazně narušená úroveň vývoje grafomotoriky, projevující se neschopností nebo sníženou schopností zvládnout grafickou stránku psacího projevu. Mezi nejčastější projevy patří:

- Záměny písmen, zrcadlové psaní písmen i číslic.
- Dítě si obtížně pamatuje tvary písmen i číslic, těžko je napodobuje.
- Dítě často škrτά, přepisuje písmena.
- Písenný projev je neupravený.
- Píše křečovitě.
- Velmi pomalé tempo psaní, výkon vyžaduje neúměrně mnoho energie, vytrvalosti.
- Nadměrný či naopak nedostatečný přítlak na podložku

(Mlčáková, 2009).

Děti s dysgrafií mívají potíže s orientací v sešitě, mohou psát od konce stránky, vynechávají listy, linky. Typické je také, že akt psaní zůstává dlouho nezautomatizován, dítě písmena spíše kreslí, než píše, neúměrně se zdržuje, vyčerpává (Matějček, 2003, Mlčáková, 2009).

Dysgrafie je způsobena deficitem v oblastech: jemná a hrubá motorika, pohybová koordinace, zraková a pohybová paměť, pozornost, prostorová orientace, porucha koordinace systémů, které zajišťují převod zrakového nebo sluchového vjemu do grafické podoby, tj. spojení foném-grafém. Nejčastěji je uváděna kombinace nedostatků jemné motoriky, snížené zrakové představitivosti a neschopnosti zapamatovat si motorické vzorce tvarů písmen (Zelinková, 2003, Mlčáková, 2009).

5.2.2 Diagnostika obtíží dysgrafického charakteru

Grafomotorický projev a písmo dítěte jsou svázány se stupněm vyzrálosti centrální nervové soustavy a jsou poměrně citlivým ukazatelem poruch či poškození tohoto systému (Matějček, 2003).

Psaní diagnostikuje odborník, který sleduje:

- sezení při psaní, úchop psacího náčiní, tlak na podložku, rychlost psaní, čitelnost, spoje mezi písmeny, navazování jednoho písmene na druhé, dodržování směru, rychlost

vybavování grafémů, uspořádání na ploše, velikost písmen, tremor grafické linie, nedotahování či přetahování linek (Matějček, 2003; Zelinková, 2003; Mlčáková, 2009).

5.2.3 Intervence obtíží dysgrafického charakteru

Pro úpravu grafomotorických obtíží u dětí a následný příznivý rozvoj čtení a psaní, bychom aplikovali zásady individuální intervence podle Z. Matějčka (1995).

- Východiskem nápravné péče je kvalitní diagnostika
- Postup přizpůsobujeme individualitě dítěte
- Vytvoření příznivé atmosféry, důvěry, optimismu, spolupráce mezi dítětem, rodiči, učiteli..
- Péče má mít komplexní charakter: závisí na motivaci dítěte, jeho postoji ke psaní, atmosféře..
- Udržet zájem dítěte! Ale také rodičů, kteří mají s dítětem provádět doma doporučená cvičení
- Účelný výběr nápravných metod (volit uvážlivě dle stupně a povahy obtíží s ohledem na fázi přípravy, v níž se dítě nachází)
- Realistický odhad prognózy
- Zajistit další životní dráhu dítěte především osobním kontaktem s těmi, kdo jej budou vzdělávat a vychovávat.

Pedagogická intervence dysgrafie se zaměřuje na rozvoj jemné i hrubé motoriky. Grafomotorická cvičení směřují k uvolnění ramenního a loketního kloubu, zápěstí, pohyblivosti prstů, nácviků plynulých pohybů ruky po psací podložce. Předpokladem je také správný úchop psacího náčiní a dodržování hygieny psaní.

5.2.4 Prevence

Dle Zelinkové (2003) se prevence dysgrafických obtíží neliší od jejich reedukace. Obě se zaměřují zejména na správný návyk úchopu psacího náčiní, rozvoj jemné i hrubé motoriky, správné sezení při psaní, psaní písmen po dostatečné přípravě, využití uvolňovacích cviků (vhodné provádět co nejčastěji; doporučuje i u starších dětí). Psát písmena, slova ve vzduchu se zavřenýma očima - rozvoj kinestetické paměti (Zelinková, 2003)

Děti s dysgrafií nesmíme přetěžovat stálým psaním, Zelinková (2003) také doporučuje používat pomocné prvky při psaní, bez ohledu na věk dítěte. Je lepší, když si dítě může v případě pochyb pomoci, než ztrácet čas vzpomínáním na tvar písmenka (Mlčáková, 2009).

Signály budoucí dysgrafie se můžou projevit už v předškolním věku a to v podobě obtíží grafomotorického charakteru. Primární prevence výukových obtíží tedy směřuje do mateřských škol.

Předcházení obtíží v psaní zaměřujeme především na:

- Rozvoj grafomotoriky, vizuomotoriky, celkové motoriky.
- Fonematickou diferenciaci, sluchovou analýzu a syntézu struktury slova (zejména identifikace náslovné hlásky a hlásky ve finální pozici).
- Rozvoj rytmické reprodukce, jazykového citu.
- Rozvíjíme směrovost zleva doprava.
- Smysl pro rým, písničky, rozpočítadla, říkadla, hudebně pohybové hry.

(Mlčáková, 2009).

Praktická část

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části práce bylo ověřit grafomotorickou úroveň u dětí předškolního věku, se zaměřením na **známky tremoru grafické linie a úchop tužky**. (Za nesprávný úchop tužky považujeme všechny způsoby, lišící se od tzv. „špetkového úchopu“ třemi prsty). Prvním úkolem dětí byl pokus napodobit psací písmo podle vzoru, jako druhý úkol jsme zjišťovali schopnost napodobit hůlkové písmo. Smyslem tedy bylo zjistit momentální stav grafomotoriky, známky třesu grafické linie a způsob držení tužky. Před každým úkolem jsme provedli uvolňovací cviky celé ruky, procvičení prstů. Každou úlohu jsme zpracovali do grafické podoby. U každého dítěte jsem požádala o písemný souhlas rodičů. Ke shromáždění údajů jsme též využili anonymní dotazník pro rodiče, který autorka předávala osobně, rodiče jej vhažovali do připravené urny v šatně MŠ.

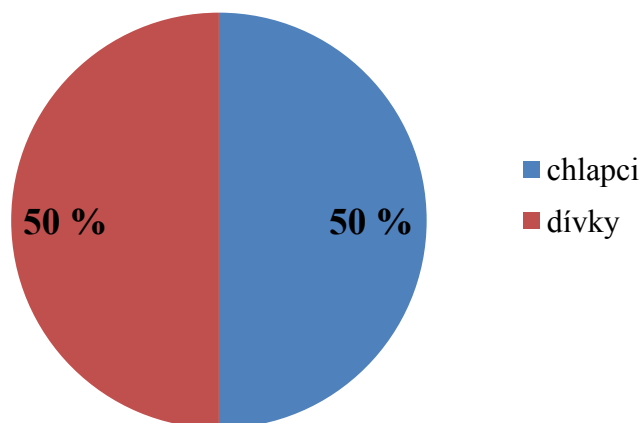
6.2 Charakteristika souboru

Mateřská škola Otrokovice

Vyšetření grafomotorické úrovně dětí bylo provedeno v Mateřské škole Otrokovice, kde autorka zároveň působí jako pedagog. MŠ je trojtřídní, kapacita je 82 dětí. Každá třída má místnost pro hru i pohybové aktivity ta slouží po obědě zároveň jako lehárna. Všechny třídy jsou vybaveny dětským nábytkem i technikou odpovídajícím věku, počtu i individuálním potřebám dětí. Skříňky i police jsou uzpůsobeny antropometrickým požadavkům dětí. Osvětlení je zářivkové.

Výběrový soubor tvořilo 26 dětí, 13 dívek a 13 chlapců ve věku pěti až šesti let. Výzkum byl prováděn v období, kdy nebylo rozhodnuto o případném odkladu některých dětí. Hodnocen byl celý soubor, bez rozdílů. Vyšetření bylo prováděno v Mateřské škole, kde autorka působí jako pedagog, vybrané děti navštěvovaly sousední třídu.

graf 1: Struktura souboru dle pohlaví

6.3 Výzkumné metody

Při vyšetření grafomotorické úrovně dětí, jsme zvolili jako výzkumnou metodu, analýzu kresebného výtvoru dětí. Vyhodnocená data jsme sestavili do tabulek četností a následně graficky znázornili. Při zjišťování dat u úchopu tužky při napodobení psacího a hůlkového písma jsme použili metodu krátkodobého, přímého pedagogického pozorování (Chráška, 2007). Postupovali jsme podle zásad dobrého měření-validita, reliabilita.

Testové úkoly

- **Zjišťování tremoru grafické linie při napodobení psacího písma**

Prvním úkolem byla schopnost dětí napodobit psací písmo, smyslem vyšetření bylo zjistit momentální stav grafomotorické úrovně s přihlédnutím na držení psacího náčiní.

Pomůcky: ořezaná tužka č. 2 (položena na středu stolu), bílý kancelářský papír velikosti A4 s předlohou. Papír byl položen na šířku, na předloze v horní polovině papíru bylo ručně napsáno psacím písmem jméno Míša ve velikosti 5 cm.

Examinátor uvedl: „Pěkně se posad', procvičíme si prstíky (formou prstové jógy-prsty se zdraví), vezmi si tužku. Sice ještě neumíš číst, ale to vůbec nevádí, jen zkusíme, jestli by jsi to také tak uměl(a). Znáš nějakého-nějakou Míšu? Právě toto jméno je tam napsáno, tak se hezky

podívej a zkus to tady (ukážu kam) napsat také“. Po každém výkonu následovala pochvala dítěte. Do procesu psaní autorka nezasahovala, pouze si v tichosti zaznamenávala důležité údaje na svůj papír (úchop tužky-špetka či jiný; kterou ruku dítě používalo, případný tremor apod.) S každým dítětem autorka pracovala individuálně, v tiché místnosti bez ostatních dětí.

- **Zjišťování tremoru grafické linie při napodobení hůlkového písma**

Druhý úkol byl proveden na stejném principu, se stejnými podmínkami i pomůckami, ale tentokrát autorka dítěti nabídla papír s předlohou hůlkového písma. Na papíře bylo ručně napsáno jméno TOMÁŠ ve velikosti 5 cm. Motivace byla provedena shodným způsobem, jako u předchozího úkolu s výjimkou změny jména a psací formy. Na závěr bylo každé dítě pochváleno.

- **Kontrola úchopu psacího náčiní**

Úchop tužky ve smyslu správnosti-nesprávnosti (každý úchop lišící se od špetkového, třemi prsty) byl zjišťován u každého úkolu zvlášť a následně zapsán do tabulky a graficky znázorněn.

7 ANALÝZA KRESEBNÉ ZKOUŠKY

7.1 Psací písmo

Napodobení psacího písma bylo pro děti náročné. Práce 15-ti dětí vykazovala známky třesu grafické linie (57,7%). A to u devíti chlapců (34,6%) a šesti dívek (23,1%).

Celkem 11 dětí (42,3%) napodobilo psací písmo bez třesu grafické linie, konkrétně 4 chlapci (15,4%) a 7 dívek (26,9%).

7.2 Hůlkové písmo

Zajímavé výsledky přineslo vyhodnocení napodobení hůlkového písma. Výskyt tremoru jsme zaznamenali pouze v 5-ti případech (19,2%). A to u třech chlapců (11,5%) a dvou dívek (7,7%).

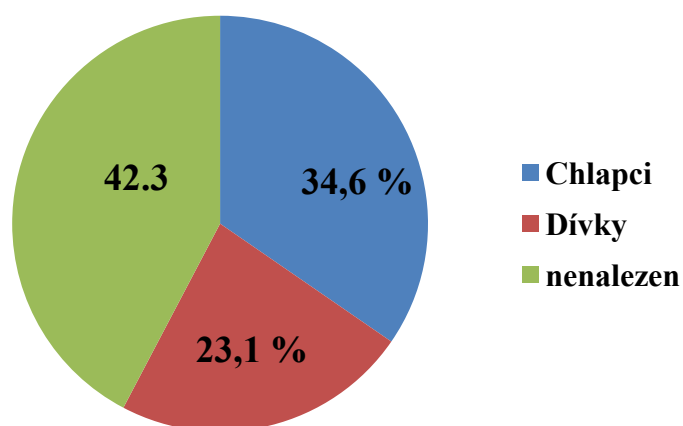
21 dětí (80,8%) zvládlo napodobit tiskací písmo bez známek třesu grafické linie. Zde byl výsledek také téměř vyrovnaný, 10 chlapců (38,5%) a 11 dívek (42,3%).

Můžeme tedy tvrdit, že pro děti z vybraného souboru bylo jednodušší napodobit hůlkové písmo z hlediska menší náročnosti psacího pohybu a tvaru písmen. Domníváme se, že s hůlkovým písmem se děti také častěji setkávají např. při osvojování si psaní vlastního jména.

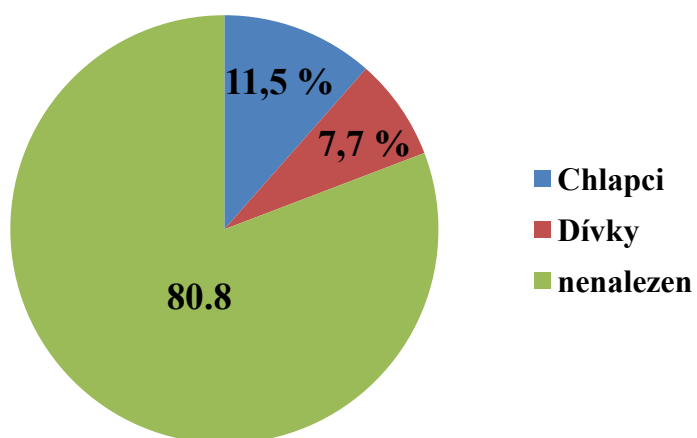
Tab. 3: Tremor grafické linie – napodobení psacího písma

		chlapci		dívký		celý soubor	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Tremor psací p. MÍŠA	Výskyt	9	34,6	6	23,1	15	57,7
	Tremor nenalezen	4	15,4	7	26,9	11	42,3
	celkem	13	50	13	50	26	100
Tremor hůlk. p. TOMÁŠ	Výskyt	3	11,5	2	7,7	5	19,2
	Tremor nenalezen	10	38,5	11	42,3	21	80,8
	celkem	13	50	13	50	26	100

graf 2: Výskyt tremoru grafické linie při napodobení psacího písma

graf 3: Výskyt tremoru při napodobení hůlkového písma

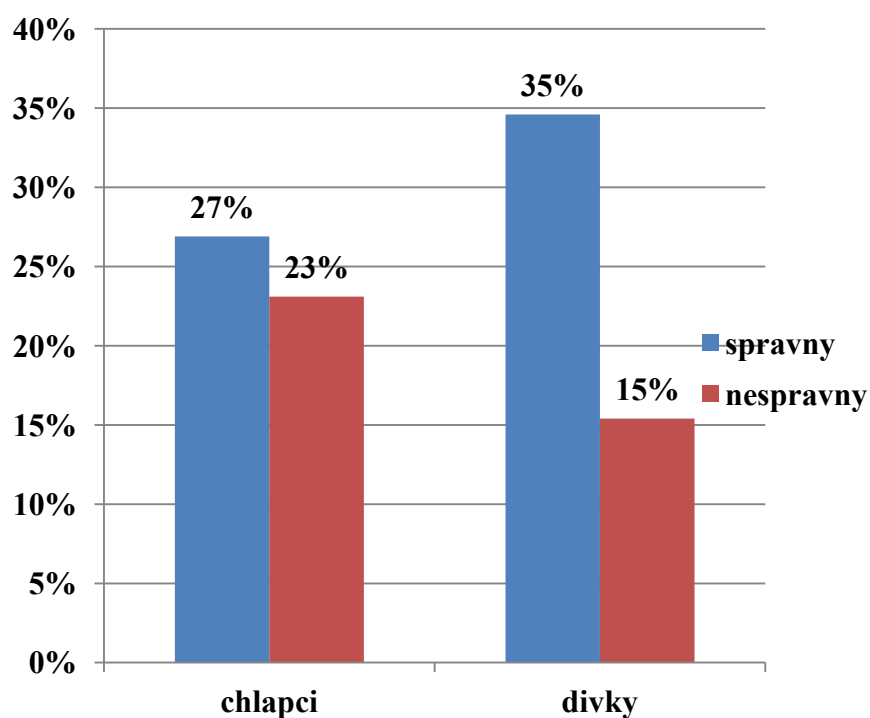
7.3 Úchop tužky-psací písmo

Sledováním dětí při kresebné zkoušce psacího písma, jsme zaznamenali správný úchop grafického náčiní u 16-ti dětí (61,5%). Celkový počet dětí jsme vyhodnotili dle pohlaví. Správně zafixovaný úchop jsme vysledovali u sedmi chlapců (26,9%) a devíti dívek (34,6%). Nesprávným způsobem drželo tužku 10 dětí (38,5%) z toho 6 chlapců (23,1%) a 4 dívky (15,4%).

Tab. 4: Úchop tužky při napodobení psacího písma

		chlapci		dívky		celý soubor	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Úchop tužky Psací p.	správný	7	26,9	9	34,6	16	61,5
	nesprávný	6	23,1	4	15,4	10	38,5
	celkem	13	50	13	50	26	100

graf 4: Úchop tužky při napodobení psacího písma

7.4 Úchop tužky-hůlkové písmo

Při zpracování výsledků úchopu tužky (hůlkové písmo), jsme zjistili zajímavé údaje.

Správně drželo tužku 20 dětí (76,9%) z toho 9 chlapců (34,6%) ; 11 dívek (42,3%).

Nesprávně 4 chlapci (15,4%) a 2 dívky (7,7%).

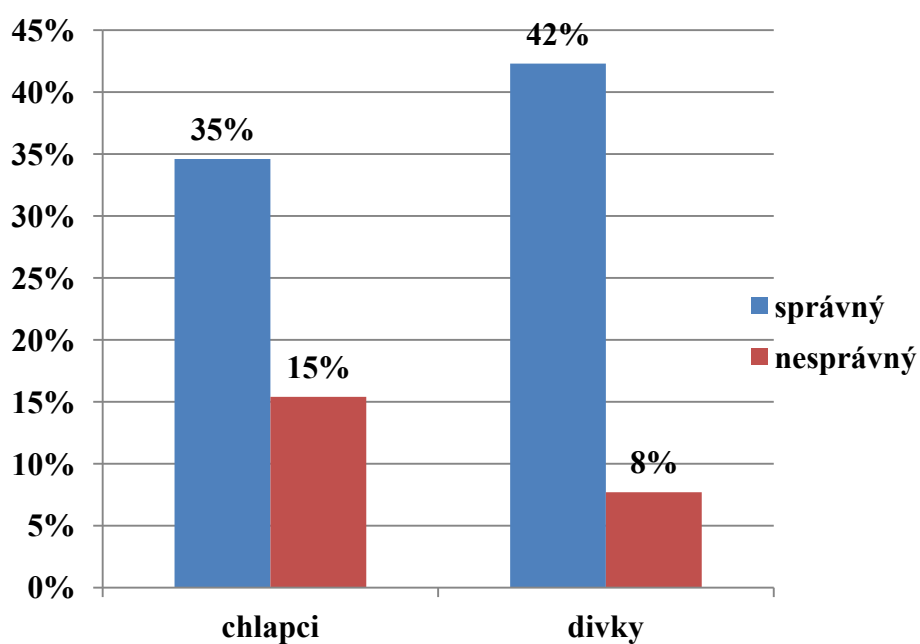
Překvapivým údajem je, že pokud porovnáme výsledky úchopu grafického náčiní z obou úloh, zjistíme, že 4 děti (2 chlapci, 2 dívky) drželi tužku lépe při napodobování hůlkového písma.

Můžeme se domnívat, že se jedná o nedostatečně zafixovaný návyk úchopu tužky. Pátrání po příčině, by však přesahovalo rámec této práce.

Tab. 5: Úchop tužky při napodobení hůlkového písma

		chlapci		dívky		celý soubor	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Úchop tužky Hůlk.p.	správný	9	34,6	11	42,3	20	76,9
	nesprávný	4	15,4	2	7,7	6	23,1
	celkem	13	50	13	50	26	100

graf 5: Úchop tužky při napodobení hůlkového písma

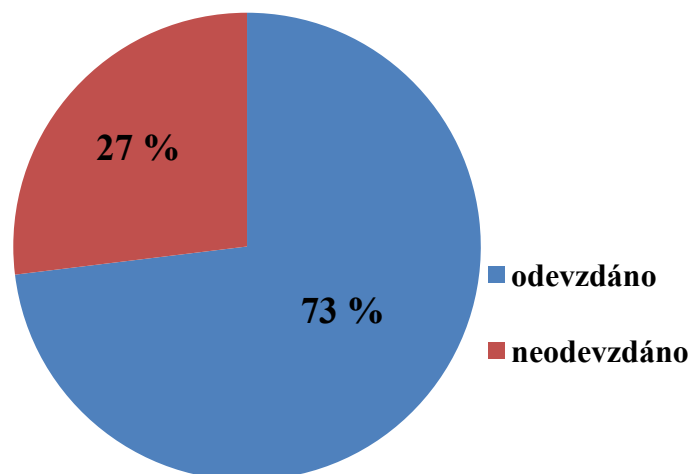

7.5 Vyhodnocení dotazníku

K získání doplňujících údajů o sledovaném souboru jsme využili metodu dotazníku. Autorka rozdala dotazník 26-ti rodičům, vyplněný jej odevzdalo 19 respondentů (73%). Jednotlivými otázkami jsme zjišťovali rodinnou a osobní anamnézu formou uzavřených odpovědí. Třetí otázka nabízela volnou odpověď respondentů (dotaz na druh zájmového kroužku). Poslední položka, obsahující otázku o případné rodinné dispozici k problémům při čtení a psaní, nabízela také volnou odpověď (ke konkretizaci). Ta však nebyla využita žádným respondentem.

graf 6: Návratnost dotazníků

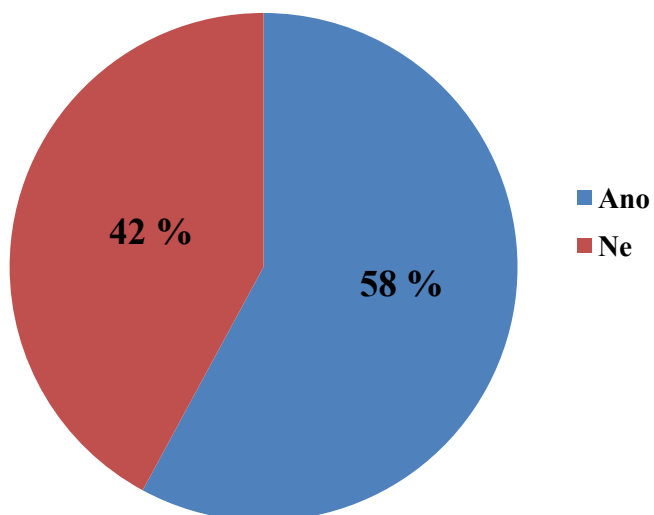
Otázka číslo 1 „Navštěvujete klinického logopeda“?

Z vyplněných dotazníků jsme zjistili, že celkem 11 dětí (58 %) je v péči klinického logopeda. Nezjišťovali jsme věk, pohlaví dítěte ani typ narušené komunikační schopnosti.

Tab. 6:

Odpověď	Počet	Výskyt v %
Ano	11	58
Ne	8	42
Celkový počet	19	100

Graf 7

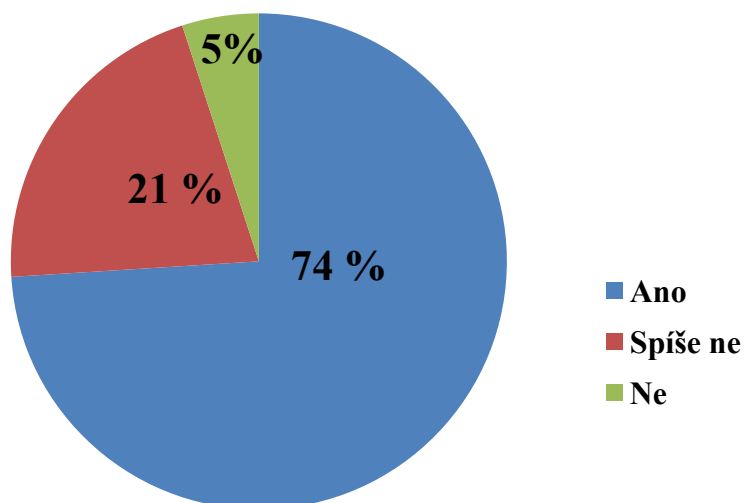
Otázka č.2 „ Myslíte si, že Vaše dítě maluje rádo?“

Z odevzdaných dotazníků vyplynulo, že 14 dětí (74%) má k malování pozitivní vztah, 4 děti (21%) grafické činnosti nevyhledávají a pouze jedno dítě malování odmítá. Jde však o subjektivní pocit respondentů.

Tab. 7

Odpověď	Počet	Výskyt v %
Ano	14	74
Spíše ne	4	21
Ne	1	5
Celkový počet	19	100

Graf 8.

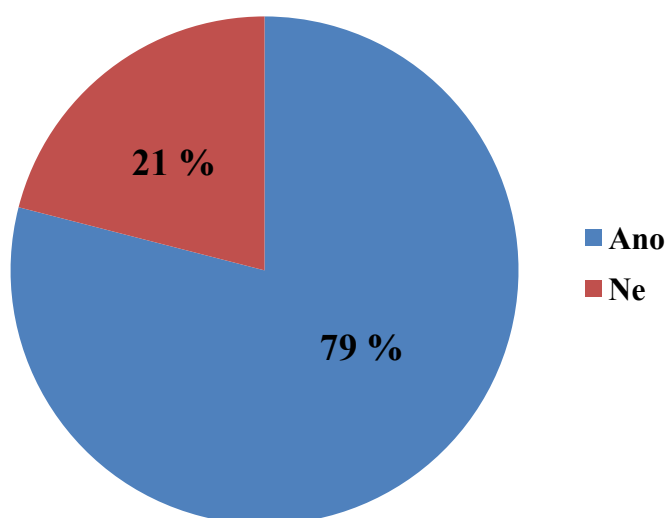
Otázka č.3 „Navštěvuje Vaše dítě, ve svém volném čase nějaký kroužek?“

Celkem 15 respondentů (79%) odpovědělo, že jejich dítě navštěvuje zájmový kroužek, zde byla možnost vypsát konkrétní zaměření. Zastoupení jednotlivých aktivit je znázorněno v grafu č. 10.

Tab. 8:

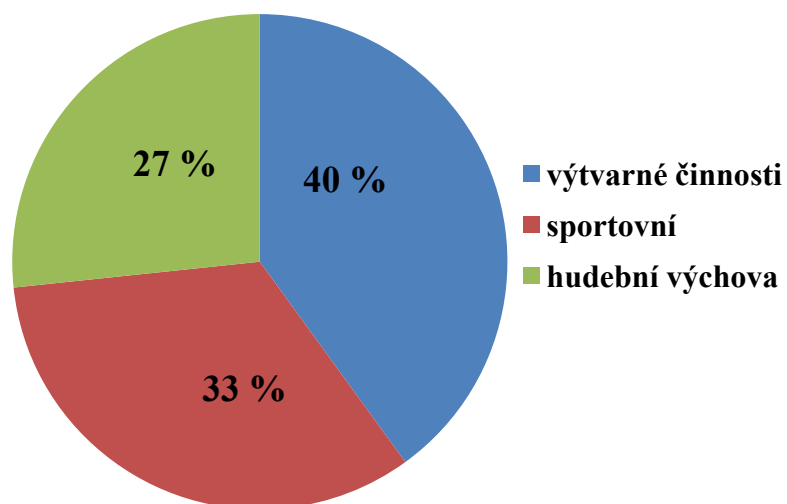
odpověď	Počet	Výskyt v %
Ano	15	79
Ne	4	21
Celkový počet	19	100

Graf 9.

Největší zastoupení obsadily výtvarné činnosti (40 %), druhým nejnavštěvovanějším kroužkem byly sportovní aktivity (33 %). Nejmenší zastoupení měla hudební výchova s 27 %.

graf 7: Zaměření volnočasových aktivit dětí

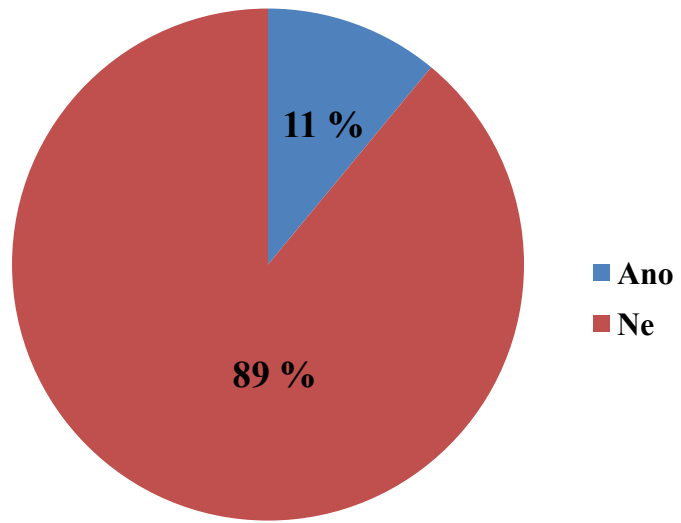
Otázka č.4 „Měl někdo z vaší rodiny na ZŠ potíže při čtení, psaní?“

Pouze 2 respondenti (11%) odpověděli, že se u nich v rodině objevily problémy spojené se čtením a psaním. Z odpovědi nemůžeme usuzovat o které poruchy se jednalo, ani u kterého člena rodiny se vyskytly, neboť údaje nebyly konkrétně vypsány.

Tab. 9

Odpověď	Počet	Výskyt v %
Ano	2	11
Ne	17	89
Celkový počet	19	100

Graf 11.

Závěr

Už v předškolním věku můžeme objevit rozdíly mezi jednotlivými dětmi při grafomotorických činnostech, ale také v samotném zájmu o kreslení. Pokud předškolní dítě nerado kreslí, může to také znamenat, že v některé funkci, nezbytné pro kreslení, je nějaká (větší, menší) odchylka od běžného vývoje. Také dítě, které nesprávně drží psací náčiní může ztrácet o tyto činnosti zájem, z důvodu bolesti ruky. Kreslení předškoláka má význam pro pozdější psaní. Abychom mohli rozpoznat zda pro dítě nebude v budoucnu psaní problém, musíme dobře pozorovat a diagnostikovat. V práci jsme se pokusili shrnout odborné poznatky o vývoji grafomotoriky, její problematice, obtížím i prevenci pomocí uvolňovacích gymnastických cviků, prstových cvičení. V rámci šetření jsme zjistili, že u více, jak poloviny dětí se vyskytoval tremor grafické linie. Vzhledem k tomu, že sledovaný soubor měl stejný počet dívek i chlapců, lze z grafického znázornění vyzorovat mírnou převahu chlapců ve výskytu tremoru i v nesprávnosti úchopu grafického náčiní. Domníváme se však, že výsledky nelze zobecnit, vzhledem k malému počtu respondentů. Myslíme si, že cíl práce byl splněn, byla vyšetřena grafomotorická úroveň dětí předškolního věku.

V současné době, kdy většina rodičů nemá tolik času věnovat se této problematice doma, přebírá v tomto ohledu odpovědnost hlavně mateřská škola. Pedagogové předškolního věku mohou jako první objevit poruchy v grafickém projevu dítěte a také jim mohou zabránit cíleným, odborným vedením dětí. Dle mého názoru, bohužel, ještě stále nejsou všichni pedagogové dostatečně vzdělaní v této oblasti. Nesmíme také zapomínat na důležitost spolupráce rodiny a školy, protože jedině tak může dítě získat správné grafomotorické návyky a také si je zafixovat. Ostatně daleko dříve to vystihl právě J.A.Komenský podle něhož: „ *Povinnosti své dítěti rodičové tím neodbudou, když je jísti, choditi, mluviti, do šatů se strojiti naučí...*

...Mají také do malířství a písarství zavozovány býti hned v této mateřské škole dítky, a to hned třeba v třetím nebo čtvrtém roku, jak se při kom k tomu mysl znamená aneb vzbuditi může. Jmenovitě dáváním jim do rukou křídly (neb uhle, u chudších), a tím aby sobě tečky, čárky, háky, kliky, kříže, kolečka dělaly, jak chtě...vše ze hry a kratochvíle.“

(J. A. Komenský, Informatorium školy mateřské –před rokem 1632).

Seznam literatury

- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. Rozvoj grafomotoriky. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.
- DOLEŽALOVÁ, J.; Rozvoj grafomotoriky v projektech. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3.
- DVOŘÁK, J. Logopedický slovník. 2. uprav. a rozšíř. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2001. ISBN 80-902536-2-8.
- CHRÁSKA, M. Úvod do výzkumu v pedagogice. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
- KOMENSKÝ, J., A. Informatorium školy mateřské. Praha: SPN, 1952.
- LIPNICKÁ, M. Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.
- LOOSEOVÁ, A.; PIEKERTO VÁ, N.; DIENEROVÁ, G. Grafomotorika pro děti předškolního věku. Portál, 2001. ISBN 80-7178-540-7.
- MATĚJČEK, Z. Diagnostika poruch čtené a psané řeči. In LECHTA, V. Diagnostika narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.
- MLČÁKOVÁ, R. Grafomotorika a počáteční psaní. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
- ŠVANCARA, J. aj. Diagnostika psychického vývoje. Praha: Avicenum, 1980.
- UŽDIL, J. Čáry, klikyháky, paňáci a auta. 3. vyd. Praha: SPN, 1980.
- ZELINKOVÁ, O. Poruchy učení. 10. zcela přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

Seznam příloh

Příloha č.1 Napodobení psacího písma (tremor)

Příloha č.2 Napodobení psacího písma

Příloha č.3 Napodobení hůlkového písma (tremor)

Příloha č.4 Dotazník pro rodiče (vzor)

Příloha č.5 Prstová cvičení